

Asterii Sophistae, Commentariorum in Psalmos quae supersunt. Accedunt aliquot homiliae anonymae. Edidit Marsel Richard. Osloae, 1956, 8^ο, σσ. XXXIV+273 (Symbolae Osloenses fasc. supplet. XVI).

Ὁ καθηγητὴς abbé M. Richard, γνωστὸς διὰ τὰς παλαιογραφικὰς καὶ πατρολογικὰς του μελέτας ἔδωκε τὰ Ὑπομνήματα εἰς τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Ἀστερίου τοῦ Σοφιστοῦ (δ' αἰ.), ἥτοι 31 ὁμιλίας καὶ 27 ἀποσπάσματα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ἐκ τῶν σειρῶν, εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν. Ἐν ἀρχῇ ἡ εἰσαγωγή διδάσκει περὶ τῆς χει/φου παραδόσεως καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κειμένου τῶν ὁμιλιῶν καὶ τῶν σειρῶν, καὶ τῶν τῆς παρούσης ἔκδόσεως κ.ἀ. ζητημάτων. Ἔπεται τὸ κείμενον εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν.

Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου ἐσημείωσα προχείρως τὰ ἑξῆς παραρτήματα: σ. 13, στ. 20 *φονεῖς* γράφει *φονεῖς*, 14,15 *ἄδελφε* > *ἀδελφέ*, 17,9 *ὁδοιπόρου* > *ὁδοιπόρου*, 23,1,3,4 *θλίψιν* > *θλίψιν*, 37,26 *οὐχ* ^{ἑαυτῷ} > *οὐχ ἑαυτῷ*, 41,22 *χαριεντῶς* > *χαριέντως*, 79,13 *ἀκροᾶται* > *ἀκροαταί*, 81,22 *θύμῳ σου* > *θυμῷ σου*, 44,11 *παθόμεθα* > *πειθόμεθα*, 93,23 *τοσοῦτῳ* > *τοσοῦτῳ* 93 test., *Eccli.* 9,10 > *Sir.* 9,10, 118,19-20 *ἀμήτω*, *τρυνύτω* > *ἀμητῷ*, *τρυνητῷ*, 120,9 *Γαλαταῖς* > *Γαλάταις*.

Ἀναζητεῖται εἰς γραμματικὸς γλωσσικὸς πίναξ, διότι πάρα πολλαὶ λέξεις καὶ συντάξεις ἀξιοσημείωτοι: Προβλ. *λιθόψηχοι*, *ἄμμογενεῖς*, *ὀργιλόφρονες* 30,25· *μισοκύριος*, *φιλοδέσποτος* 38,9· *συμβολαιογράφων* 45,21· *τόμου χάριτον* 46,1· *χαρτοφύλαξ* 48,17, *ἐκυριολόγει* 52,26· *ἐγειραν* (= *ἤγειραν*) 75,23· *νωτοφοροῦσα* (θάλασσα) 116,17· *τὰς ἐπηληνίους ᾠδὰς* 118,11· *ἐχαρακώθη, ἐδισκαφήθη* (ἡ ἄμπελος) 119,11-12· *ληνοβατεῖν* 123,20· *ὑποχάρτωσις* 234,4· *ἀσητόβρωτος* 241,6.

Καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως, ρητορικῆς κατασκευῆς τοῦ λόγου καὶ εἰδήσεων ἀφορῶν εἰς τὸν βίον τῶν συγχρόνων τοῦ Ἀστερίου, καὶ παροϊμιῶν, ὁ ρήτωρ εἶναι ἀξιοσημείωτος. Προβλ.: «*Τὸ μὲν ἱμάτιον παλαιούμενον διαφθείρεται, ὁ δὲ παλαιὸς φίλος ὅσῳ παλαιοῦται, τοσοῦτῳ πλεον ὀφείλει εἶναι δοκιμώτερος*», 93,22-24. «*Ἴνα τί λαγνείας χειρόγραφον ποιεῖς σου τὸ πρόσωπον;*», 32,20-21. «*Ὡς τὸν οἰκέτην δουλοῖ ὁ χάριτης, οὕτω τὴν ἐταιριζομένην δουλοῖ τὰ νόμιμα!*», 33,2-3. «*Ὡς περὶ γὰρ ἐν τοῖς γραμματείοις καὶ τοῖς προικείοις καὶ ταῖς διαθήκαις ἄνω μὲν γράφεται πᾶσα ἡ διήγησις, εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ συγγράμματος αὐτὸς ὑπογράφει ὁ κύριος τοῦ πράγματος, καὶ οὐδὲν ὀφελος ὄλῳ τῷ χάριτι καὶ τῷ γραμματίῳ, ἐὰν μὴ ὁ κύριος τοῦ πράγματος εἰς τὸ τέλος ὑπογράψῃ*» 45,16 ἔξ. «*Οὐδέποτε κληρονόμος διαθήκην λαμβάνει ζῶντος τοῦ διατιθεμένου*» 48,14. «*Πολλάκις γὰρ μὴ λαλῶν ἀναγινώσκει ὁ ἄρχων, καὶ ὀρᾷ τὸν χάριτην ὡς ἰκέτην καὶ τὰς ἐγγρά-*

φους φωνὰς ὡς ἐλεινὰς ἱκεσίας... » 52,3 ἔξ. « Ἐν ὕμνοις, ἵνα οἱ θρηνοὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν καὶ μετανόησασιν εἰς ὕμνους μετέλθωσιν... οὕτω πάλιν οἱ τῶν μετανοησάντων θρηνοὶ εἰς ὕμνους μεταβάλλονται » 85,11-16. Ἀξιοσημείωτοι εἶναι καὶ οἱ χαιρετισμοί, δι' ὧν καταλήγει ἡ ὁγδόη ὁμιλία : « Χαίρετε. Ὑμεῖς χαίρετε. Ἰουδαῖοι γὰρ κόπτονται. Ὑμεῖς χαίρετε· ἡ γὰρ κουστωδία τετάρακται. Ὑμεῖς χαίρετε· οἱ γὰρ τὸν τάφον τηροῦντες, τὴν ἐνθῆκην μὴ ἔχοντες ὀλοφύρονται... » 68,8.

Ἰδού δείγματα ρητορικοῦ ὕφους : « Εὐφραίνου, ὦ ἐκκλησία νύμφη· ἡ γὰρ τοῦ νυμφίου ἀνάστασις ἀνέστησέ σε, χαμαὶ κειμένην καὶ πατομένην. Οὐκέτι βωμοὶ δαιμόνων τὰ σὰ τέκνα μερίζονται, ἀλλὰ ναοὶ Χριστοῦ τοὺς νεοφωτίστους ἐναγκαλίζονται. Οὐκέτι εἰδωλεῖα τυραννοῦσιν, ἀλλὰ θυσιαστήρια Χριστοῦ βασιλεύουσιν. Οὐκέτι αὐλοὶ τῇ χρυσῇ εἰκόνι προσκυνεῖν ἀναγκάζουσιν, ἀλλὰ ψαλμοὶ τῷ θεῷ προσκυνεῖν διδάσκουσιν. Οὐκέτι πόδες πόρνης ὀρχοῦνται Ἰωάννου θάνατον, ἀλλὰ πόδες ἐκκλησίας πατοῦσι θάνατον. Ἐπαύσαντο αἱ ἀποστασίαι καὶ ἤκμασαν αἱ γονυκλισίαι· ἤρρησαν αἱ τραγωδίαι καὶ ἤνθησαν αἱ ψαλμοδίαί... » 76,6 ἔξ. Ἄλλο : « Ὡ νῦξ, ἡμέρας λαμπροτέρα· ὦ νῦξ, ἡλίου φαιδροτέρα· ὦ νῦξ, χιόνος λευκοτέρα· ὦ νῦξ, ἀστραπῆς φαινοτέρα· ὦ νῦξ, λαμπάδων διαυγεστέρα· ὦ νῦξ, παραδείσου τερπνοτέρα· ὦ νῦξ, σκότους ἀπηλλαγμένη· ὦ νῦξ, φωτὸς πεπληρωμένη, ὦ νῦξ, ἡ τὸν ὕπνον διώκουσα· ὦ νῦξ, ἡ ἀγρυπνεῖν μετ' ἀγγέλων διδάσκουσα· ὦ νῦξ, φοβερά τοῖς δαίμοσιν· ὦ νῦξ, ἐνιαυτοῦ ἐπιθυμία· ὦ νῦξ, νυμφαγωγὸς τῆς ἐκκλησίας· ὦ νῦξ, ἡ τῶν νεοφωτίστων μήτηρ· ὦ νῦξ, ἐν ἣ νυστάξας ὁ διάβολος γεγύμνεται· ὦ νῦξ, ἐν ἣ ὁ κληρονόμος εἰς τὴν κληρονομίαν τὴν κληρονόμον εἰσήγαγεν » 77,10-18. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ *ἐλληνικὴ αὐτὴ ρητορικὴ* ἐπηρέασεν ἀμεσώτατα τὴν *ἐλληνικὴν ὁμολογιακὴν* (πρβλ. Ἀκάθιστον, ἢ ὕμνους Ρωμανοῦ Μελωδοῦ) περισσότερον οἰασθήποτε *συριακῆς*, ὥς νομίζεται, λογοτεχνίας.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Κωνσταντίνου Ἰ. Ἀμάντου, ὁμοτίμου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀκαδημαϊκοῦ, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ἔκδοσις δευτέρα, Ἀθῆναι 1953-1957 (Ὁργανισμὸς Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων, τ. Α', σ. 476 καὶ Β', σ. 405.

Ἡ ἱστορία τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ οὐδέποτε εἶχε παύσει νὰ ἐλκύνῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἑλλήνος τῶν σκοτεινῶν ἀκόμη χρόνων τῆς τουρκικῆς δουλείας καὶ νὰ συγκινῇ τὸ Πανελλήνιον. Αἱ παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ